

*Halálig szívverésben**Szécsi Margit költészete*

MEGVAKÍJTJÁK MADARAD

Évek óta a *Vadak jegyében* (Holnap Kiadó, 2003) című összegyűjtött verseket forgatom. S vele párhuzamosan a mindmáig egyetlen Szécsi Margit-monográfiát, amelyet Kemény Géza jegyzett. Ez utóbbi („*A kivirágzott kéz*”) már tíz éve hogy megjelent, s hiába költői-tudósi lendülete, a korszakok és nagy versek karakterrajza, az elemzésekre épült pályakép alig tudott – egyáltalán tudott-e? – valamit a költő megítélésén formálni. Ha József Attila gyémántkeménységű költészete az utóbbi időben ilyen-olyan okból többször is kikezdetett, hogyan tudná kivívni magának a megbecsülést az a „proletár-testvér” – a nő voltában is férfiköltészetet művelő –, aki mindenkor keményen szembement a naiv hit ábrándos hadoszlopai-val. Anélkül, hogy megtagadta volna a friss társadalmi fuvallatot, amely rajta kívül Juhász Ferencet és Nagy Lászlót is fölröpítette – indulásuk ettől volt ünnepi –, szabadsághite késként hasított, követelvén a lázadás jogát, a társadalom szürke kárpitjába. Kihívóan, ugyanakkor önmagának sem kegyelmezve.

A magyar nő költők lírája – kezdve a Weöres Sándor teremtette zseniális Psychétől (Lónyay Erzsébettől), a tündökletes Hajnal Annán és a szenvedés keresztjét vérében hordozó Székely Magdán át a fiatal Tóth Krisztináig – jobbára a személyiség örömet és fájdalmát visszhangozta-visszhangozza. Lírahőseik ritkán vagy alig bonyolódnak társadalmi kalandokba. Ezzel szemben Szécsi Margit, mintha koponyáját nyomná a súlyos boltozat – éber személyiségéből is eredhet ez a vész-érzékelés meg a valóság nyomasztó gondjaiból is –, állandóan át akarja törni a tetőt. Lírájának feszültsége innen ered – a számonkérésből. Alapállása következetes: virgonc dala – a kora kezdetektől egyszerűségében is *örömszimfónia* – bármekkora érzéstartományt szólaltat is meg, csak egyik része a jajtalansága mellett borút ugyancsak közvetítő énekének. A másik: fekete hadsereg. A saját víziói által félelmetesre növelt történelem állítatik ítélőszék elé.

Költőnk nyolcvan éve született, és lassan már tizennyolc éve halott. Ha tisztességes volna a föld, jóllehet anyaként befogadta, kivetné magából, hogy folytathassa nem is egyszer elátkozott líraharcát (igencsak szükségünk volna erkölcsi jelenlétére) a nemtelen, megvetésre is alig érdemes világ ellen. Pörölgjön továbbra is – most csak versével teheti – az igaztalanokkal, és borítsa rá az asztalt az Európa-kocsmában illetlenül viselkedő (a mi zsebünkre duhajkodó) kisszerű alakokra, akik számára – az ő dollárjaikkal szemben – József Attila csak rézpénz, és fölfújható luftballon a haza.

Kényelmetlen, mert minden sorában lázító költészet a Szécsi Margité. Látomásos, mítoszi világa, a megemelt valóságdarabokkal, katasztrófa közeli állapotot in-

volvál. Ennek a gyakran cirkuszi formában megidézett világvége-hangulatnak ere-
dője a bűnét megvallani képtelen ember – a saját apokalipszisést építő emberiség –
fennhéjázása: keserűségbe fordult fanyar mosollyal is legyőzhető a „szent bubo-
rékon” kívüli, szellemlétét elveszejtő „gólem”, a Bulgakovtól Határ Győzőig
ábrázolt Szatanel. Holott az egyetemes Rossznak csupán egyetlen kiálthat meg-
álljt: az ételszeretet. „Színvalló palástunk: a lét. / Rózsái rajtunk is kinyílnak, /
stigmáit is hordjuk – vagyunk / az életbe bolondult csillag. [...] // Visszük az
imádott Valót, / az élet orcáját meg öklét, / szent bűborék, jó bűborék, / kised
öröklét. // Csak az élt, aki szeretett. / Csak az létezett, akit láttak, / kit a Szere-
lem Csillaga / magáravállalt” (*Szent Bűborék*).

Nem korunk és szellemi állapotunk furcsasága-e – a kommunista értékjelölő
taktikánál nincs borzasztóbb érzés –, hogy ez a tökéletes, minden ízében kényes
versbeszéd kétségbe vonatott. Mi több, a Népszabadság kritikusa, Falus Róbert
– 1974-et írtunk – ki merte jelenteni Könyvszemléjében, hogy „Szécsi Margit ér-
zékeny hallással tanulta meg a vers-csinálás sok fortélyát”, de tehetségtelen. „Mes-
terségbeli tudás nélkül nem is létezhet jó költészet, önmagában azonban kevés –
kell (kellene) hozzá valami különleges és csodálatos többlet is, amit amúgy durván
tehetségnek mondanak.” S mit ad Isten, ezt a sietős – ki tudja, hogy ki által su-
gallt, a költőt az irodalomból szinte kitessekéelő – megállapítást egy hét múlva az
az E. Fehér Pál helyesbítette, az emberi tisztaság költészetének mondván a lírikus
verseit, akit úgyszólván nem az erkölcs bajnokaként tisztelhetünk. Fölfordult
világ? Inkább fölfordult, és vörös kezek által mozgatott vagy az ő szolgálatukban
álló „értékrend”.

Szécsi Margit vesszőfutása, jóllehet a rendszerváltásnak itt is éreztetnie kellett
volna hatását, később ugyancsak folytatódott. Az a liberális szemléletű *kivagyiság*
pecsételte meg sorsát, amely saját és jó-rossz eszmetársainak fölnövesztésén kívül
másra alig figyelt. Csak egyetlen példát! *A Hét évszázad magyar költőiben* (Tévan,
1996) Hegedűs Géza, a *nem költő*, ugyanakkora súlyt kapott, mint *A Madaras*
Mérleg ízig-vérig poétája. *A Sisakban tulipán* és a *Szerelem* (Hadd nézzem édes
arcodat...) című kisebb költemények mellett nem kellett volna legalább egyet
– mondjuk a *Madár-e az Denevért* – fölvenni a magyar literatúrában is unikumnak
számító hosszúversekből? A kérdés annál inkább jogos (szinte mindegy is, hogy
Kulcsár Szabó Ernő magyar irodalomtörténete szavazott-e halhatatlanságot Szécsi-
nek; megsúgom: nem szavazott), hogy tudjuk, az egyik mesterkedő értékmanipu-
látor, Lakatos István addig-addig növesztgette bajszát, amíg az Ady magasába
nem ért. (A két költő verseinek azonos terjedelmű közlése sokat elárul a hibbant
– pénz működtette – ész titkaiból.)

Manapság sincs nagyon szükség, bár Szécsi Margit versein is észlelni a ma
annyira divatosá vált *kemény* groteszket, az ilyesféle hangra. Magyarország nem
áruház, amely kiárusítja magát, ezért is ildomtalan hivatkozni a költő elég korán
igaznak bizonyult látomásaira. Ha elfelejtődik költészete – más felelős hangok
szintén ezért dobatnak sutba –, émelyítő mézucukorral megbolondítható lesz a nép,
és nem sorsának tragikus voltára fog figyelni (ma már a kenyeret se tudja meg-

venni, nemhogy a könyvet), hanem a politikai abrakadabra jövőt ígöző csillogásaira. Nem véletlenül íratott le egy elég kései versben a döbbenetes figyelmeztetés: „Szememben vérzik a Nap / Hazám, utolsó szerelmem / megvakítják madarad” (*Eszköz Hava*).

BICSKÁM ÉS SZÍVEM KINYITVA

A könyörtelen kitárulkozásnak ez is egy formája. Éget ez az őszinteség, akár csak – nem véletlen a motívumegyezés – József Attilánál. Szécsi esetében annyival bonyolultabb a helyzet, hogy az ottani szegénylegény-szabadság (a vakmerően szabados modor?) itt a vállalt táncos csavargó-léttel, az egymásra zuhanó öröm és bánat, a lakmározó jó kedély és a látomásokat szülő, belülről megélt depresszió elegyével párosult. Szabadság volt ez is, a törekeny termete ellenére a fizikai munkában is jeleskedő, az „ifjúság égő álmait” – „Én nem mondok le semmiről” – szikár, szilaj következetességgel megvalósító költő szabadsága.

Egy szál ruhában indul el (*Robog a víz*), mint Európa-útjára Kassák – nem véletlen, hogy a már említett nagy versnek, a *Madár-e az Denevérnek* csak egyetlen szereplője van, az avantgárd apostola (ám a kérdező stílusába a költő önmaga filozofikus kedélyét is belopja) –, és egy szál ruhában – pedig látta a Tengert is! – érkezik haza. (Ez az egy szál ruha mégis valaminő mérhetetlen gazdagság szimbóluma: a dal.) Az említett poémában (megnevezve!) valójában Kassák gyalogol Jeruzsálem felé – a megváltásért, amit a szűkös szegénységben használt zománclavór (a szegények kék égboltja) soha meg nem adhatott? –, s mégis mintha szegényleány-alteregője akarna kiszakadni, a kozmoszt is válaszra kényszerítve, a „nem menekülhetsz” mint parancs szorításából.

Álommal, miként a *Most ülök, várok* közli? „Én, Szécsi Margit, / szerelmese csóknak és bornak, / egy nap az álmok földjére léptem, / hol gyönyör s éhség / egyetlen sóhajba forrad.” Vagy a kések-kaszák (J. A.) közt vergődő költő gesztusértékű kinyilatkoztatásával, az életigenléssel? „Az ő végső érvei sosem a pusztulásé – ellenkezőleg, mindig az életé. Mindig valami eleven és érzékelhető bizonyosság. Valami, ami volt, valami, ami lehetett volna, valami, ami lehet. És e bizonyosságokhoz hátországnak ott van a múlt, a nagyérdemű gyermekkor, a nagyérdemű szegénység a sokudvaros külvárosban, Pestlőrincen. És később az ifjúság ideje, az ifjúság éjszakája a tömegszállítás egyszem-égőjével. Ott vannak a meszes csillék, mint a Holdba billegő, óriás bölcsők, s a gyönyörű mulatások! Mert Szécsit nem ideológiák éltetik, hanem elragadtatások. Az emberi nyomorúság és a semmi közé betóduló mindennapi csodák. A Világ Édessége és a Világ Keserősége! A Világ Forgása, lenyűgöző dinamizmusa, átváltozások igaz története” (Csoóri Sándor: *Visszatérni ragyogva*).

A táncparketten és az udvarok rozsdás kövén forgóban – mert a költő-barát említette dinamizmusnak itt van (itt is van) a gyökere – Carmen vagányul viselt szépségmámora a motor. S ebben a vérségi kapcsolatról árulkodó tűzben, segítvén a mítoszban való megmerülést, ott lobog a természeti népek – García Lorcából

a *Cigányrománcokat* előhívó – szín- és érzéskavalkádja. A „nyurga Margit” nem csupán ösztönösen érzi, hanem – versének motívumvilága, színekészlete tanúsítja – tudatosan használja is mindezt. (A spanyol költő dalait fordító Nagy László „zöld szeretlek, zöld imádlak”-ja egy kissé vissza is felel, a sok piros és sok vér ellensúlyaként, a metaforában s jelzős szerkezetben ugyancsak számottevő organikus, a remény színét habzó – a Szentháromság színszimbolikájában a Szentlélekhez, az iszlám vallásban a Prófétához köthető – „virágzásra”).

Szécsi Margit elemi erejű tánca – az *ébezés* és *ölés* (megint csak József Attila-i) toposzával dúsulva – minden esetben haláltánc. A piros – „Rettentő fényben éltem” (*Kelj fel*) – ilyenkor veressé vagy bíborrá nemesedik-torzul. Újra csak Csoóri meglátása kívánczik ide, aki esszéjét *A Madaras Mérlegből* kiindulva az addig (1972-ig) megjelent kötetek ismeretében írta. „Csokonai, József Attila s Nagy László mellett vitathatatlanul Szécsi írja a magyar költészet legelemibb, legbarbárbab – játéktól, káprázatoktól és véraláfutásoktól márkás – dalait.” Talán azért is, fűzhetem hozzá, mert az öröm nála – lásd a népköltészet klasszikus remekét, *A halálba táncoltatott lány* balladáját – létigazság.

Mikor ennek (mármint a balladai helyzetnek) fordítottja is kompozícióvá áll össze – igazságtevőként? szenvedő lényének, asszonyalakjának tükörképeként? egyszer csak szerelmesét-férjét szólogatni kezdi: „gyere velem táncolni a halálba” (*A kivirágzott kéz*) –, akkor láthatni csak igazán a korai dalok és elsziszegett öröm-keservesek előkészítő szerepét, s kiváltképp azt, hogy „mindenségélményét” újra és újra kinyilvánítván a költő meddig jutott. Némely életműben korának egyetlen olyan költemény is bőven elég volna, mint ez a remekmű. „Ki forgat a ragyogó Űrben? / Ki tölti be még a véretem is sugárral? / Mi vágott egybe a lényemet villogtató Idővel, / száguldó sorsom ostorával, urával? [...] // S te, aki megérted e muszáj-tánc nagyszerűségét, / s tudod: rám-lángoló szerelmedből nem vész semmi se kárba, / mert az én halálom: győzelem a halálon, s magasztos, mint az anyáké: / gyere velem táncolni a halálba. [...] // Beérik minden, érik a vihar is az égen, / földörög az ég, mintha rávernének érces gitárra, / nagy zápor-csöppök mint ezüst ókori pénzek / fizetnek a termésért, fekszik a föld kitérva. [...] // Én, aki feltörtem a nyomorból, hogy Európát / elragadjam, én, a világ női vagánya, / zászlómat a legmagasabb tetőre tűzöm – / gyere velem táncolni a halálba.”

Eme megborzongtató ringlispíl – a néprajzi vetület költészetté szervesült a vérkörökbe – több nagy vers után, bölcs a lélek harangja, meg fog nyugodni. Legyen taláalomra fölillantott ellenpélda a derűs *Biciklis-ének*. Ha nem kerülhetjük ki, ami ránk méretett, legalább mosolyos lelkülettel közelítsük a keresztút – vagy az azt elkerülendő ösvény – végét. A „nyeregbe hát!” harci riadója különleges kicsengést ad a velocipéd-mámornak. „Lovat akart bús Ady Endre / (de pénzt a báró nem adott). / Nem szégyen hát pihenni menve! / Nem lépkednek az angyalok. / S hogy bevonult Jeruzsálembé: / Jézus is számárra kapott. / Nyeregbe hát! A golgotára / úgyis eljutunk mind gyalog.” Ki tudja, hogy a Golgota merre van, s adig még hány „biciklis-énekekkel” ellentétes megpróbáltatást kell elszenvetni.

Az akár önmaga felé is fordítható *kés* dacos fegyver – „meghosszabbított” voltát József Attila, Latinovits Zoltán, B. Nagy László halállal megszenvedte – ugyanakkor védőeszköz. Nő kezében férfias bátorságra utaló státuszszimbólum. Metaforáját végigutaztatni a szövegeken, szép vonulat kerekednék ki, nincs most arra mód. A későbbi nagy versben elsíratott festőművész-barát, Kondor Béla *Késes angyala* azért támpont lehet a szelídség és vadság burkában lakozó – erdei vadak és égi madarak vonulását megtestesítő – *szabadság* ilyesféle (szeretve fenyegető s ítélkező) megképzéséhez

Két, egymástól időben aránylag távoli vers – a *Bicskám és szívem kinyitva*, valamint a *Levél N. L.-nak* – is jól mutatja az önarcképszerű dac és az önéletrajzszerű megbocsátó-ítélkezés (mindkettőben vágóeszköz!) összefonódását. Az első *A trombitákat összesöprik* (1965) című kötetben jelent meg: „A menny alatt, / gépfegyvercsipkézte mű-márványok, / lerontott traverzek, állványok, / lepusztult bálványok alatt / élek: / bicskám és szívem kinyitva [...] / Bohóc és anya vagyok / s szerető. / De ringyó soha. / Műhelyem lett a föld, az ég, / beborít a csillagok pora.” A második, a „bősz macska-hadak”-ra emlékezés indulatában született költemény pedig a *Szent Búborékban* (1974): „kedvesünk sörénye a kés alatt: / mind ami lét volt, lenni megmarad, / a csipkefák szerelmi hajzata, / fogalmaink: az ember és haza, / a sárga ló s a pegazus-fiak – / mind ami lét volt: lenni megmarad [...] / mind ami lét volt: lenni megmarad, / csak elburjánzik, dolgait leróván. / Fehér inged átível Európán.”

HARLEKINI LÉT, AVAGY MENNYBE ZUHAN A MEZÍTELEN

Amit ácsol magának, az fénytől tündöklő színpad. Szertartásszínház. Hétköznapi és ünnepi ünnepek – borosüveg árnyéka a falon és a fölszentelt Tenger – találkozás. A mítosz, mert tudatosan hívják, és a vele érkező jelképrendszer szinte házhoz jön. Körhintáit – faragott szentekkel és a szegény-gazdagság úr-képzetével megrakva – maga forgatja. S ami nem is annyira meglepő: több minden mellett egy élő bábu: a föld is helyet foglal rajta; élvezi a végzetlen kavargást. Hogy elfusson? („Mint halálra-szánt bika / virággal-födött / fehér virág-ködökben / fut a bódult föld.”) De nincsen hova. Mert az országot teremtett és valódi hősök lakják, a látomás őrbódéiban meg azok húzódnak meg – a méltatlanul elfelejtett Nagy Lajos, a világmércével mérve is zseniális Derkovits, a menyasszonytáncát gyászoló Hajnal Anna –, akiknek nem vagy alig adatott meg az utókor elismerése.

Fekete korom-haj és lisztes arc, az ujjak csíptetőjében szipka, benne szivarka, égő szemek, nagyszonyi-művészi fejtartás, a tánc örületében is – kell a gyönyör – virágot lépő láb – ez minden, ami látszik a porondból. Ekkor még nincsen – később az is lesz – magyar Gulág. Csak, akár a mesében, pupillát tágító tisztaság: „Agyonmosott ingek a gangon / ölelkeznek a szabadsággal.” A költő-szerep jól viselt maszkok sorozata, különben hogyan lehetne elviselni a társasan is kínzó magány rettenetét, miképp volnának elháríthatók a nemtelen – sokszor nagyon is kifundált – támadások, a csillagtoronyba kívánczot érő ütések. A futást, miként *Az elfelejtett ház* mondja, leszorításá-

val megakadályozza „a magány deresedő pántja”, ám ebben a szegényes kisszobában megélt „dantei pokolnak” később – az újabb dantei poklok elviselésében segédkezve – meglesz a „fölszabadító” hatása.

A harlekin attól erős, lelkében megacélozott, hogy nincs az a külső zaj, politikai ricsaj, ami elnyomhatná a zsigereiben lakozó öröm és jókedv muzsikáját. „Kőborak voltak őseim, / kis, fehér cigánylovakon, / jártak csupa-tűz csontokon, / Fekete vállpercükön / nem sírt aranyos hegedű, / szájuk volt piros citera, / zenekar voltak egyedül” (*Kőborok voltak*). Később kiderült – Kemény Géza monográfiája ezernyi mintával szemlélteti a virtuóz és szellemes, a mesterség minden csínját-bínját ismerő költő versfortélyait –, hogy Szécsi Margit költészetében (versszimfóniáit kiváltképp ideértve) egy nagyzenekar szól. Van kürtöse, vonósa, üstdobosa, csimpolyása. Telt bartóki hangzás, amely attól eleven, hogy legvilágosabb régióiban is ott a balladai gyász sötétje. Vagy groteszk ellenpontként – a pódium éneke-se ekkor nem áll, hanem kiengedettségét hangsúlyozva fekszik – a kuplé könnyedsége („gyere te nímand, te szabad / alkossunk bolygó bogarat” – *Elemi részecske szózata*), avagy valamely klasszikus – itt éppen Csokonai Vitéz – parafrázisa („Láttam a tálcát / meg a süteményt / Földiekkel játszani az / asztali reményt” – *A Betlehem-blues*). A káprázat dala pedig úgy szól hangszerén, mintha számára csak ez az egyetlen halál előli menekülés volna.

Láthattuk, ez is, az is van tarsolyában, mégis eme költészet talpkövét – és méltóságát – a komolyabb, súlyosabb, a kifejezés egész arzenálját igénybe vevő mondanivaló adja. Harlekin nem lesz rest virrasztani „a világ izzadó kábel-mennyboltja alatt”, hogy kimondhassa a kimondhatatlant – közben azért többször hangsúlyozza, hogy „bezárták a világot, de én szabad vagyok” –: „Micsoda bűnök, / micsoda szenvedélyek / lappanghatnak a létben, / hogy így tud fájni, / hogy annyi borzalom után / még fáj a rejtett, / a kimondatlan, / mert az szörnyűbb / a teremtésnél, a halálnál, / a háború legújabb korszakánál – – / maga az ember / készül itt bensőjét kifordítani, / magát a világra kiontva / kimondani” (*Virrasztok*). Majd ugyanitt – szégyenkezően az elherdált érték: az *élhető* jövő miatt – tovább feketedik az ének: „Whitman járt itt dübörögve s / Apollinaire elegánsan, / s meghaltak értünk elegánsan / és vérüszkös szájjal, fejükön a / hiábavalóság vaskoronájával, / mártírok, örökkön-megütött lények / égett-szagúan röpültek értünk a mennybe, / meghalt értünk a végzet maga, / s mi herdáljuk a hősök levegőjét...”

„Vérüszkös száj” – emelkedettségében is riasztó kép. Az ünnepi díszletezettség – a mítoszi háttér, a profetikus láz, a megváltásra való hajlam, a hős megigazolása stb. – az ilyesféle „jelképi” döbbenetekkel fűszerezve válik csak igazán a sors drámaiságát épp a metafora erejével kijelölő kultikus „cselekedetté”. Abból a szempontból, hogy a lírikus a *csillagnak* hányféle módzatláncát ismeri-használja, s invenciójával toposzként milyen téres teret ül meg – megint csak ezer alakban – a *vér*, Szécsi költészete romantikusnak is mondható. De ennek a „romantikának”, mert végső soron némelykor a szürrealizmust is fölillantja, a *látomásban* – a kíméletlen megnevezésben, ábrázolatban, jellemzésben – van a gyökere. Lobogó indulat és lobogó kedély tűzi ki itt a zászlaját, hogy a jelképtár tágasságával elérje-

kijelölje azt a magaslatot, ami egyidejűleg hangulati elem és – összetettsége folytán – valaminő képgazdag jelentés. Ha tudjuk, hogy a csillag (mint égitest) a természeti népeknél a felsőbbrendű lényt jelképezi, a kereszténységben pedig a teremtetést és a szentháromságot, azonnal előttünk a rámutatás (összekapcsolás) fennségének bódulata is. A vér mint tüzes szimbólum szintén sokféle egyetemes jelentés bölcsője (véráldozatként termékenyséjé, másutt az életerő és a szenvedély hordozója, *szent* vérként az oltáriszentség része stb.)

Egy rögtönzött leltár talán karakteresen mutatja meg eme líra megejtő, összefoglalóan drámai képiségét, metaforakincsének föltehetően hatékony erejét.

CSILLAG – „csillagsűrűs éjszaka” (*Májusi éj*); „csillag markol vércörökbe” (*Tánc*); „csillagos körmökkel gyermek-szívem keresi” (*Árókparti álmok*); „szívem fölé hősillag száll” (*Angyalok strandja*); „felziháló csillagok” (*Esti dal*); „Csillagderes a frizurád” (*Megyünk haza*); „csillag-körmökkel a szívem, / ó te áldott, mért öled?” (*Ki vezérben*); „fönn a csillagok galériáin” (*A Paradicsom nyomorúsága*); „csillag-ölő munkájuk bennetek kiált” (*A Visszafelé Olvasott Könyv*); „csillag-képekből a bánat” (*Vagonok*); „halott csillagfény porában” (*A lilomos bolygó*); „csillagokat et-tél gyerekkorodban” (*A Bibliás Tenger*); „csillag-haldoklást” (*Imák*); „késő csillagokat ver az érverés” (*uo.*); „a csillagok is kihalnak” (*Fotós-ének II.*); „Én a csillagok fölé kimertem már / fuldokló kincseimet” (*Mennybe menendő hajó*); „csillag-porlasztó veszélyben” (*uo.*); „csillag-turbános éj” (*Hóbánya*); „a csillagos úr / attilai ékes koporsó” (*A Grand Tex Gyárban*).

VÉR – „egy-egy vérszín virág előtt / megtorpant a sima penge” (*Májuséj*); „mint véres farsang maszkljai” (*Sisakban tulipán*); „Égő csipkebokrán a vérnek / magas énekét fújja a lélek” (*Cigány-pihenő*); „mint a vérszín hajnali nap” (*A lázadó ember*); „véredényünk a világ, / futnak vérünkkel a vonatok” (*Pörlekedés az iffúságért*); „vérét díjra beváltom” (*uo.*); „Minden véresem ideköt” (*Kikötő*); „véremből valaki ivott” (*Madár sikolt*); „véremből kiszívott hiteket” (*Fiatal éveimmel*); „hűsebb vérű vének (*Duna-part*); „vér mámora s szeszé” (*Imádság*); „a vértajtékos érvényesülésnek” (*Eladom a csontvázsamat*); „zöldvér-zenével” (*Valaki járt itt*); „s a fű illatú vérből / válik vér-ivó világ” (*A fölösleges fájdalomak kora*); „vér-ragacsos talpak alá” (*uo.*); „túl a vér tündér-dobolásán” (*A Félpofájú*); „Majd beborít mindent a vér” (*Költő a Holdban*); „a vérszagtól már-már egymásra uszult” (*uo.*); „vér minden csupa vér” (*Minden ormokon*); „karambolok vércsatornáin” (*uo.*); „A vérkeringés piros dinamikáját hegyezem” (*uo.*); „A véresejt, a halálfehér” (*Költő és halál*); „De vér-bojtod, parányi tűzhányó, fortyog” (*Dal az elsodort sapkáról*); „hogy megvált csontjairól a vér” (*Szellem-testvéreink*); „a kenyereinken vércsillag tündököl” (*uo.*); „az égből ránkpermetez a vér” (*uo.*); „vérszagú világon” (*Hév-víz*); „Élt-e már valaki véren?” (*Az érdem*); „átdereng a vérenemű fatörzseken” (*A kézerdőben*); „vérbosszú nélkül magukba-halnak haláltalanul” (*A Visszafelé Olvasott Könyv*); „S kik vérünkön akartak lenni” (*uo.*); „vércsillag” (*uo.*); „kerékagyig alvadt vérben” (*Vagonok*); „hadak véritatói” (*Vásznak*); vérré menő bibe-taggal” (*A lilomos bolygó*); „betelik eleven vérrrel” (*uo.*); „fölszáll a tengerből a vér” (*Fehér a reggel*); „vérünk dagálya s apálya” (*A Bibliás Tenger*); „a királyi vér akár a harmat” (*Dávid a szederfán*); „vé-

res ökölnék” (uo.); „vérkoszorú íve” (*Imák*); „átsüti a vér” (*Kavics-ének*); „pénzed: véren vett darázs” (uo.); „csak a vér, a lüktető vér” (*Bírodalom*); „Hordom csuklómon, nyakamban / én, a vér, a vértelent” (uo.); „vérrel virágzik a vér” (*Disznó-ének*); „A vér lassú csatája” (*Róna-ének*); „vér márványzata” (*Hóbánya*); „vérpanoráma” (*Fegyver és Délibáb*); „rothad a vér” (uo.); „megöszült vércsöpp” (*Cézár emeletei* – Diktátorok, kórusok); „zuhatagban a vér” (*A Vörös Szalon*); „torkában vérbuborék” (uo.); „vér vacog kenyereden” (*A veszélyek ősfotója*); „vérhabarccsal kötött sorsok” (*A piramis*); „vért aranyoz” (*Hamis gyöngyöt...*); „cellafalba-vérezett ima” (*Az If-vár múzeuma*).

Korábban harlekinire létről beszéltem, ám hogy az önmutogató s ugyanakkor a világra – mocskos üzelmeire – fittyet hányó bohóc, a lelepusztultabb manézsban is mindig elegáns, a vidám-küzdelmek mögötti álarcban milyen iszonytató fájdalmakat élt meg, arra talán elég a hatalmas listáról a *vér* három funkciójú „szereplését” megemlíteni. Az önazonosság fölemelő és riasztó megvallását („én, a vér...”), a meleg és a tél összekapcsolásával – megszemélyesítés! – a kozmikussá növesztett félelmet („vér vacog kenyereden”), s nem utolsósorban azt a – Vörösmartyra is utaló? – helyzetképet („megöszült vércsöpp”), amely az „álarcos békét” megszenvedő, a „diktátorok, kórusok” által örökkön sorozott és „hatalmas fényben” megöletett ember golgotai útjáról szól. S hogy ne legyen kétségünk ez utóbbi ideje felől, a *Cézár emeletei*ben többször megismétlődik: „Nem a Jelenés Könyve / Ez a jelen”.

Szécsi innen nem kiszakadni akar, hanem a saját magának konstruált „segéd-eszközzel” – „örök száнка: a képzelet” – megvalósítani a lehetetlent, kicsúszni az időből. A *Cézár emeletei* jó pár évvel megelőző költeménye, *A repülés géniusza* – az ihlettermő megint csak egy Kondor-kép – a költő-barát figyelmeztető példáit életelixírnek tudja: „Csillag-porlasztó veszélyben / tűzirózsáid robbantak értem: / égvén se éljek vakon”. Ebben az angyalokkal komázó tisztaságkereső játékban van valami abszurd is – miszerint a bajusznak kell szárnyakká egyenesülni –, de a mennybe vágyó *zuhanás* (a megidézethez és az ég bútorait nem annyira kedvelő megidézőhöz is méltó „menekülés”) már az ünnep szakrális kötődéseit ugyancsak tartalmazza. „Mennybe zuhan a mezítlén, / s mind, kinek közel az ég. / En zászlaimat is fel-ontom. / Fegyházat világsas-tollból / minek is építenénk! // Szárnyaink legyőzik a vonzást. / Isten velünk. / Madári csontokkal bordás / mellkasunk s az égi aranyház. / Emelkedünk.”

NAGY VERSEK ÉS EGY ELTITKOLT NAGY VERS

Tanulmánykötetek százai is alig tudnák megfejtetni a titkot, hogy a nagy vers mitől nagy vers? Terjedelmétől, a beléje rejtett mondanivalótól? A költői világlátás hatékonyságától? Attól-e, hogy nem csupán a szakma avatta nagygyá – egyáltalán ha még van ilyen képessége – hanem a közvélekedés is? Összemérhető-e Juhász Gyula *Milyen volt szókesége* című kis remeke Babits Mihály *Jónás könyve*-látomásával? Vagy Pilinszky János rövidségében is megrendítő *Négysorosa* Nagy László *Menyegzőjével*, illetve Juhász Ferenc *A szarvassá változott fiú kiáltása a titkok kapujából* című poémájával? Az érzel-

mes vallomásosság révén lesz-e egy költeményből nagy vers (Dsidá Jenő: *Psalmus hungaricus*), vagy épp a tündökletes gyémánt-logika által (József Attila: *Eszmélet*)? S ha a költő valaminő kegyelmi pillanatában olyan megrázó vallomást tud papírra vetni, mint Zelk Zoltán, akkor a sodró erejű lírát – a *Sirály* a XX. századi magyar irodalom egyik csúcsa – miért fedi a feletjés pora?

A kérdéssort még hosszan folytathatnánk, de talán akkor sem jutnánk dűlőre a följejtethetlen titok dolgában. Annyit azért előljáróban le kell szögeznünk: Szécsi Margit is azon modern költők közé tartozik, akik számtalan nagy verssel gazdagították a magyar literatúrát. Más kérdés, hogy ezek a versek – *Az ítélezőtől a Nagyáruházig* – nem nagyon örvendenek közszeretnek szakmai körökben. Talán azért, mert ellentétben a posztmodernnel (nem tudhatni, hogy meddig él még ez az érték dolgában kizárólagosságra törekvő vadhajtság), olyan, úgymond ma már avítnak tetsző – jóllehet szemléletében az egész világra nyitott – „témákat” állítanak fókuszukba, mint közösség, haza, történelem, közjó, a személyiség globalizáció ellenében történő fölszabadítása, a méltó szerelemért vívott harc (hagyományos formában, tehát férfi és nő között), a jelképerejű tágasság (mitológia, biblia) mint kozmikus világérzés, néphagyományban rejtező ünnepi rítusok, az önfeladás és a megmaradás módozatai stb.

Bár nem egy kisebb verse szintén magán viseli a „nagyság” átkát (*Arany sarkantyúk; Arany Koronafürt; Valaki itt jár*), valójában nagyobb terjedelmű költeményei azok, amelyekben – legtöbbször drámai telítettséggel – ember és világ „sorszimfóniává” emelt találkozása zajlik. Eme mitológiai-bibliai jelképrendszerben mozgó, önkínzó személyességig elmenő – csaknem mindig a történelmet (benne korunkat) érintő – vallomások ember- és társadalomképe zord, mintha a fekete halálú magány és az országra jellemző „kolduskapu-szívárvány” – a személy és az ország kivetettsége – visszhangzanék (*Új Heraldika; A Madaras Mérleg; A lilimos bolygó; Cézár emeletei; Nagyáruház*).

A hosszú verseknek azonban van egy olyan vonulata is, amelyben a megidézett hősök – a festőművész-költő Kondor Béla (*Az ítélező; Imák*), s nem utolsósorban Kassák Lajos (a *Madár-e az Denevér* minden bizonnyal az életmű legkiválóbb darabja) – a tőlük (gondolkodásmódjuktól, eszméiktől) nem is annyira távol álló lírikusnak csaknem alteregói. A lírahős tehát több személyből van gyúrva: Kondor mindenségvágyával a reneszánsz ember sokoldalúságát és ítélező hevületét hozza Szécsi – az általános Rosszat elemi erővel megvető, ám a makulátlant piederstálra emelő – panteonjába, Kassák, az avantgárd prófétája pedig szociális érzékenységét és konok következetességgel képviselt munkás-szeretetét. Nem az a kérdés – egy kissé leegyszerűsítve –, hogy az „angyali” és a részben baloldali, kommunista?, szociáldemokrata? világot (mindkettő képviselője karakteres művészegyéniség) mi választotta el egymástól, s értékeik valójában egymáshoz illeszthetők-e, hanem az, hogy a látomásait renddé avató költő miért a szemléletük-világlátásuk révén egymástól távoli egyedekben vélte meglelni mondanivalójának főszereplőit.

Mert mindkettő – a jó barát is, és a tisztelettel övezett Mester is – „bibliás” alak. Lehet, hogy keresztútjaik nem azonosak (határozottan kimondható: nem!),

ám a – társadalom által? – vállukra aggatott szenvedéstömeg csaknem ugyanolyan súlyú. S ennek átvállalása a költő számára – aki azonos is a lírahőseivel meg nem is – fölöttébb megterhelő, de minden ízében *tisztító* próba. Az *ítélkező* némely „Kondor-futama” jellemző-e – egyik portré a másikat átvilágítja – a siratót mondó költőre? Talán nem is illik rá felelni. „Szerettetek-e engem? / Szerettetek-e engem? / A játszások közé a porban labdát ütögetni / a ti eleven porotok közé / befogadtatok-e engem? / Adtatok-e kezembe karéj kenyeret / hajamra szagos olajat / vérhullató szívemre fehér törülközőt? / Adtatok bizony tüzes lobogósat / hogy abban forgódjam sajogjak örökkön örökké!”

Azonban a kivetettség átérzésén túl – Szécsi is és Kondor is ilyesféle „élményekkel küzdött – az *Ítélezőn ítélező* csaknem ujjongással fogadja (honnan az eufórikus öröm?) a rá (ránk) hagyományozott értéket. Amely a jól ismert Kondor-festmény, az *Ítélező (Késes angyal)* legfőbb motívumában saját költészetének egyik jellegzetes toposzát ismétli (nem győzzük itt is hangsúlyozni a József Attila-örökség végletekig tisztító „kegyetlenségét”). Láthatni, hogy a vers zárásaként a profán szentháromság egyik tagját, a Kenyeret miként fogja követni a kés – amellyel anyánk nemcsak megszegte a kenyeret, ám hátára keresztet is rajzolt –, s azt ugyancsak, hogy eme szentséggé emelt triász valójában magatartásmodell, vagyis a továbbvihető örökség. „Kenyerünk Angyalunk Forradalmunk / fogai közül a kést lassan leejti / pengve száll az alá akár az énekeletlen ének / nyitott tenyerünk előtt megáll / az a kés a miénk / az a kés a miénk már / a miénk az a kés Tiéd az ének az ének / a te világos szárnyaidra / kapj föl immár!”

A másik nagy, Kondor Béla emlékének szentelt versben, az *Imákban* – amíg az előbbi a *Szent Búboréknak* (1974), úgy ez a *Birodalomnak* (1976) volt kiemelkedő darabja – a megrendítő zsolozsmafoszlányokon túl (verzálal szedve: Ki vagy a mennyekben; Bocsásd meg a mi vétkeinket) már „társadalmi” sugallatú a látomás. Bibliás keretben, amelyre a további imasorok utalnak, ám visszaidézően a dolgos munkával megszelídített – egy nemzedék magára ismerését fölöttébb segítő – *fényes szellők* korszakát: „nekünk az érdes téglafal is csupa bársony volt, ifjúságunk, / népek fiatalsága, reménység, édes harag, / a hét hat napján szivárvány, hetedikén az álom, / amikor a liliom bódulatával jövődöt fogalmazunk, / mi a csajkából is virágot ettünk és anyatejet ittunk, / úgy is megyünk a sírba, hogy töretlen a világkép: / Itt látható, ami soha nem látható többé – / és mégis: Megfeszítették! / és meghala! És eltemteték! / és szálla alá poklokra, s vele a mi reményünk, / mert nem látjuk mi magunkat többé a kegyed boldog szemeiben [...] / de a maga jobbjá felől, onnan lészünk eljövendők, / nem is ítélni, mert akkorra minden kivilágosodik, / s az Angyal szárnyas orcái mögül kitűnik / a szép ítélet: szánalom és szeretet. / Mária-üveg a mi orcánk, ablak a hervadó világra.”

Kassák, a nyughatatlan (évtizedek kellene lemosni az őt és művészetét ért gyalázatot) talán még meg sem tudott nyugodni a sírban – mert érezte a *főnt* élők dobrokolását? –, amikor Szécsi Margit megidézte a halhatatlan szellemet. Hogy groteszk helyzetben, ahhoz kétség nem fér. Hiszen őt nagy részről álló poémája, a *Madár-e az Denevér* szerkezeti, valamint ritmusváltogató bravúrral olyan ország-

útra és olyan városba küldte – önmagát megváltani?, tanulni? – poétahóset, hogy abban a környezetben – Jeruzsálemben – érezze Krisztusnak magát (elkerülendő a félreértés, nem a Pénz krisztusának), amely Krisztus halálával már kétezer éve megszenteltetett. És „Kassák Lajos naponta begyalogol Jeruzsálembe” – nem a talpát, a szívét égeti a talaj –, hogy szembesüljön a pénzzé s ócska bővlikká váló hit és a könnyen elaljasodó világ megannyi furcsaságával.

Néző szeme *lát*, és ez szörnyű! Elfogadható volna – valami leleplezésére irányuló? – küldetése, ha vak volna, ha nem volna egyenes, ha nem volna megvesztegethetetlen. Ám ő – a MÁ-tól kezdődően, tudjuk –, konok, konok és konok. Nincs nagyobb ellenség, mint *látó* szeme, *halló* füle, *munkás édenek* zord körülményei között megszerzett *tájékozottsága*. Gyaloglásával nem a Szahara homokjátporát akarja fölkaparni, hanem a lét – megfejthetetlen? – titkára kíváncsi. Miért nőnek a tornyok az égig, ha a káprázatra épült eszmének nincsen alapja? Miért könnyű a nehéz, miért talmi az arany? Ezért vesszőztetik meg – emlékezzünk csak a bibliai előzményre –, ezért lesz nemkívánatos személy az Angyalföldről, az egyetemes szegénységből kinőtt Megváltó.

„Susogják: Mért nem hajt ez az ember, mért nem üzletel, / mért ír, mit ír, mért csikorog a foga mint aki álmodik szörnyűt, / mért nem aluszik, mért néz, mért rám néz de mintha látna levegőt, / ki vele az életből, döföli a trágárul felhasznált muzsika / lapjaidat, tiszta lapjaidat – és akkor ó akkor / fölkel a pihenő madár és elszáll a madár / és Kassák Lajos naponta be de begyalogol / de kifordítják, de befordítják a beton felé, / falra mázolja, beszélnek róla, ítélnék felele: / Te vér-lakkos, te velocipéd-kerekes, / Te ilyen-olyan, te begarazsírozott, te kigurigáztatott, / Te Garagura, te títel-dúdel-dei, / Deux et Machina, miből él a bús masinisza / ha egyedül hengereli a műutak rengetegét?”

A gondolatritmusra épülő prózavers, átok-felhangokkal, leleplező felhangokkal, költőietlen *kiszólásokkal* és *beszólásokkal* maga a fölháborító, de virágzó televény – az Angyalföldre a Mutterhoz visszatért hős majd csak a tisztas szegénységben fog megnyugodni (a vándorlását kísérő költő profán imája szép záró gesztus: „Ide az angyalföldre a Lajos hozza a Miértet, / s a mindennapi miértet add meg nekünk ma” –, viszont a verspróza-futamokat lezáró – értelmező! – summázások (8–7, 8–7 hullámmással) megannyi költői remeklés. Szécsi akkor mondta ki a világ – pedig a mostanihoz alig mérhető – züllöttségét, amikor a legtöbb énekes-forradalmár (hogy Ács Károlyt idézzem) kertjében kapálgatott. Ha csak ez maradt volna meg a *Birodalom* költőjétől, már akkor is érthető volna folyamatos kiátkoztatása. De nekünk, mert az erkölcsét nem föltétlen a farzsebében hordja az ember, nincs hálásabb teendőnk, mint érvényt szerezni az akkor is tiszta, és ma is tiszta szónak

Az összefoglalók töredékes fölvillantásából is érezni, hogy miféle – egyesek által a költészettől megtagadott, de valójában az *igazak* által meg nem kerülhető – etikai-közösségi-morál-szociológiai stb. gondokról van itt szó. „Mondja Lajos: mi az Ember? / Mért lakol meg, ha lakol? / Mitől krisztus Jézus Krisztus, / mitől lator a lator? // Miért vétő az önvédő? / Mért kedvelt a védtelen? / Mire báró ami Káró? / Kit véd a történelem? // Mért lesz fertő a szűz Ájer? / Mért zabál meg

a kenyér? / Mitől Hóhem ami Frájer? / Madár-e az Denevér? (II. *Summázás*); „Mondja Lajos: mik a Harczok? / Mondja: kit éltet a vér? / Mondja: béke-e a Munka? / Madár-e az Denevér?” (III. *Summázás*); „Mondja Lajos: a profánok / s a próféták közege / mért nem vonja kebelére? / Mert tükröt tart, igaz-e? // Tudja, mért tejel a proosztó, mért kegyes a kegyszeres, / mért mosolyog a pörosztó, / s ama Posztó mért Feles” (IV. *Summázás*). S a befejező, vagyis V. *Summázás* pedig egyszerűen koronája a tanulságos jeruzsálemi útnak: „Mondja Lajos: mi a Közjó? / Mért nem nő velünk az ing? / vagynak noha szentjeink és / papi fejlődelmink. // Mondja: nyolcmillió Elszórt / mért csak magának kotel, / s lesz ekképpen a sok Egy-lét: / egy kollektív rabomol. // Mért oly kelendő a lencse / s népszerűtlen a babér? / Mért adódik el az áldás? / Mért adunk ezret hatér? // Minden amit föltaláltak / miért hogy megszegyenül? / Mért rohad a tudás fája / szedve is szedetlenül? // Édenkertből jussolhatnánk, / részünk mégis a Pokol – / S Kassák Lajos Jeru Jeru / zsálem felé gyalogol.”

Ha a Kondort és Kassákot megidéző – az utóbbi esetében a már-már apokaliptikus zűrzavar elfogadottságát megkérdőjelező – versek megkettőzött lírahőse drámaian áll élet és költészet keresztútján, hogyné érezné a megfeszítettség terhét az a költőasszony, aki önbecsüléséért és szerelméért saját párjával, férjével akar – akarása folyamatosság – megküzdeni. És Szécsi Margitot, a tiszta vagányt, nem olyan fából faragták, aki elbujdokolt volna eme tisztázó összeütközések előtt. (Istenként tisztelni valakit, és megharcolni vele, a pszichikumot is evő, nem kis próba.) A két *szegény* megházasodásával, nő lévén, ő húzta a rövidebbet, hiába tartott mindvégig költő-férje, Nagy László iránti tisztelete – „Fehér inged átível Európán” –, szerelem-lobogása.

A korai pástoridill – „Acélkék rozszban háltam, / karod volt párna fejem alatt. / Csókok, s ledőlzt rozszszálak / becézték barna derekamat” (*Szerelem*) – az idő múlásával megrozsdásodott. Belejátszhatott ebbe Szécsi betegsége?, mágikus őrülete – nem tudott szabadulni attól, hogy a csata mindig szemtől szemben zajoljék –, s a házasságból-szerelemből időnként kitántorgó költő-férj hűtlensége (lásd – a hetvenes évek közepén vagyunk – Kiss Annával való szerelmi kapcsolatát). Pedig a Nagy Lászlónak ajánlott *Vonzás* (*Páva a tűzfalon* – 1957), nem más, mint glória a szeretett társ feje fölött: „Kellesz a kárhozathoz, / az üdvösséghez, / kellesz hangnak a némák / körmenetéhez.”

Bár nem oknyomozó történetet írok – különben is a drámai helyzet a lírikus számára sokszor ihletadó forrás lehet –, azért érdemes egy pillantást arra is vetni, hogy mily göröngyös éjszaka-úton való táncolás-tántorgás hozhatta a *Szavak* büszke, de kíméletlenül kérlelő sorait: „Itt fekszik Margit, / várja a kenyeret, a bort, / egyetlen embertől várja. (...) Az élet irtóztató arca / s a halál palotái / megejtik s meg nem hatják: / élni akar, / s megölhetné akárki: / várja a kenyeret, a bort, / egyetlen embertől várja.” Attól az embertől, akit – miként már említett nagy verse, *A kivirágzott kéz közli* – táncolni hívott a halálba. Micsoda önkínzó végleteség! És micsoda – Dánia mezejére áttevődő – keserűsége a meglopott sorsnak, hogy *A Glóriák Urában* – „Kivont sugárral látható / az Igazság Pillanata” – föl-

hangozhatik: „Köszöntlek a sólyom dühével / Torkomat fegyverre zártam / ÁVE BRÚTUSZ! A végszó / megalvad egy csókban: hazádban.” Látható, hogy mégsem – Laertészre célozván – a „tébolyult Semmi” íratik, hanem fölkavaró érzelmvihara a vele egy, hozzá vonzódó, majd tőle fájdalommal, ám könyörtelenül elszakadó Tengernek.

Szécsi Margit Nagy Lászlóhoz írott szerelmes verseinek vonulata – közöttük nem egy jeles darab – ugyancsak megérne egy misét, de most inkább arra a – megtagadott? – nagy versre figyelmezzünk, amely *Pünkösdlő* címmel a *Szent Búborék*ban látott napvilágot. S amelyet a költő monográfiája, Kemény Géza remekműnek aposztrofált. Kemény értékítélete helytálló, magam is úgy ítélem, hogy a *Pünkösdlő* olyan jeles darab, amelyet költői stúdiókon tanítani kellene. De akkor miért nem olvasható – már a *Költő a Holdban* (1984) című összegyűjtött versekből is (a költő akaratára) ki lett hagyva – a legfrissebb Szécsi Margit-kötetben, a *Vadak jegyében* versei közt? Ez utóbbi *régi-új* – a költő tollából származó – utószava némiképp fölvilágosít: „Könyvemem harminc év verseiből állítottam össze. Javításaimhoz is ragaszkodva, ezeket a verseket vallom magaménak.” (Bocsánatos bűn lett volna – a költői értéket és Szécsi Margit líráját ez szolgálta volna igazán –, ha a szerkesztő és az örökös nem teljesíti a költő kívánalmát.)

S a *Pünkösdlőt* vajon miért nem érezte magáénak? Kemény tudakolódzására a költő azt felelte – a feleletet nyugodtan vehetjük füllentésnek –, hogy (ekkor 1986-ot írtak) „még nem tudtam megigazítani”. Nem tudta, mert nem is kellett. Bárhol hozzá nyúlt volna, csak rontott volna a szövegen. Minő – a vers (otthoni) fogadtatásával kapcsolatos? – tragédia érhetne a költőt (megsebzett lelkének egyetlen nem tetsző szó is elég lehetett!), hogy megszenvedett remekművét kitagadta életművéből? A többrétengű, Kemény által kitűnően kifejtett vallomássor *maszkja* a pünkösdi királyságból (néprajzi példatár) eredeztethető, a mögüle elhangzó – a párválasztás gyötrelmét megrázó költői erővel tanúsító – beszéd pedig (ettől zseniális Szécsi szimbólumvilága) önéletrajzi fogantatású. Hitelességére – rejtve is Nagy László szólíttatik meg – a mérhetlen bánat és szomorúság, a munchi *sikoly* üti rá a pecsétet. A vers második – befejező – része mindent elmond eme zordan is tündéri líra képgazdagságáról, s a bilincs súlyát megadóan viselő költő fenségéről.

„Várj meg élet, várj meg, / állj meg a tükörben, / hadd fonjam be sárhajamat / a szivárvány-körben! // Várj még halál, várj még, / ne közelegj értem, / hadd szóljak a sokasághoz / amint megígértem! // Nehezül a szárnyam, / nehezek az álmok, / a kórházi ágyak fölött / nehezülve szállok. // Végül is lefekszem, / koporsóm a testem, / titkaimat sebész-karddal / fölnyitja az isten. // A pünkösdi rózsza / kiválasztott engem, / rettenetes erejével / lobbót vetett bennem. // Én szedtem a kertben / kibben kedvet leltem, / én virágom választottam, / választ virág engem. // Ha éltet ezerszer, / fölrobbant ez egyszer, / páncélököl-sűrítésű / tömör csillagrendszer. // Szent világ-koloncom, / világ-súlyú végem: / a pünkösdi rózsza az én / végső vere ségem. // Befagyott a tenger / acélablak-kéken, / pünkösdi napja nézi magát / a halottas jégben. // Az emberi ünnep / embertelen lángol, / tüzet-fúvó ifjúságunk: / képünk a világról.”

Akár tudta magáról, akár nem, a *Pünkösdlőt* egy nagy, minden módon szuvern költő írta.

A MAGYAR GULÁG

Kegyetlen látó. Mert magának sosem kegyelmezett, nem kegyelmez – minek is tenné? – zűrzavaros világunknak és a történelem szülte helyzeteknek sem. Utolsó korszakának verseit, amelyek „élet és halál senkiföldjén születtek” (Buda Ferenc), posztumusz könyve, *A csillagos Golgota* adta közre. A szörnyek – hiszen egész életében velük viaskodott – tovább nőttek, sokasodtak, előzőnleni látszanak a megfenyegedett világot. Versei tehát csak részben mitológiai erezttségűek (*Káin és Ábel; A csillagos Golgota; Ikek jegyében*), s az a többrétegű szimbólumvilág is megszűnik, amellyel például – megint említessék egy nagy vers – *A lilimos bolygó* tüntetett: „Mint meghasadó temető, / felrobban maga az idő, / s ím, a földön nincs hasadás, / marad a virág-kérgű tojás, // márvány ellenállás, kibe / göndörré csorbul az Ige – / most, most semmisül meg a Volt – / nem tud föltámadni a holt”.

Bonyolult jelentéskörökben – „Ember az ember Szibériája” (*Fegyver és Délibáb*) – és „diktátor-történelmi” párhuzamokban (*Cézár emeletei*) azért nincs hiány, de egyre inkább az ember modern kori – mindenképp a zsarnok uralmát nyögő – kiszolgáltatottsága kap szerepet. Egy, korábban fiatalos hévvel az eszmére fölesküdt, *lánglelkű* szabadságharcos állítja ítélőszék elé – megkeseredésének, kiábrándultságának ezer oka van – a ránk üllő s fenyegető történelmet. S az azt kitermelő gonosz rendszert. *A Vörös Szalon* többször is megismételt refrénje – „S zúdult zuhatagban a vér” – az életet jelentő pirossal szemben a megkínzottak, kerékbetörtek pirosát („És megúnhatatlan csoda / ha egy-egy terror véget ér”) visszhangozza – „Cinkosok rendje: hatalom / Egy-egy alku országot ér / Ős-örök a vörös szalon / S zúdult zuhatagban a vér.”

A hazánkat és személyiségünket fenyegető kisebbségbe szorulásunk izgatja (*Gyarmati dal*), és nem kevésbé az, hogy nyomorunk, amely egyúttal a nép nyomora, miként szüntethető meg. Kérdései, bár nem megválaszolhatók, közelebb visznek – gyilkos tapintattal kezelvén az ügyet – a népfélség körüli elodázhatatlan feladatok tág körű megtárgyalásához. S hogy groteszknak indult látomása korunkban (azon belül a *mában*) kapta meg valóságos súlyát – mennyire előre látott Szécsi –, arra versének pár sora is meggyőző példa: „Vétke-e hogy vállán a zsarnok? / Mikor veri arcul a sorsot? // S ha lövet a rémuralom: / nép-e aki rátüzel? vagy hatalom?” (*Mi a nép?*).

Látomásversei, nem szégyellvén a publicisztikus felhangot, most érnek célba. Egy rántással idevonatik szibériás vesszőfutásunk jégpokla, s nincs félelmetesebb, mint élni a jövendőlt jövőt. A pénz mint hathatós Gulág-eszköz iszonytató szorításában? „Nem a rácsos tábor-világ / Ő: a sors, a magyar Gulág // Lélek ellen örök blokád / Ő: a sors, s magyar Gulág [...] // A pénzváltók, a praktikák / a ríkató vastaktikák / hogyha kinek gyarmata vagy. / kölkeidben is az maradj // Belepustul ősd, apád / Ez a sors a magyar Gulág” (*A magyar Gulág*). Félelmetes jö-

vőkép vagy egy búcsúzó elme kemény – rémlátomásaiban föltörhetetlen – víziója? Ennél csak a *Nagyáruház* – Európára kitekintő? – „börtönrészlege” riasztóbb, az örökös újrakezdés monotonijával: „Mindig gyanús vagy benne / Mindig meglópnak benne / Mindig elvérzel benne / Áruház, magyar / részleg / Kísérlet, kudarc, / kísérlet.”

Nagy László, az eszméivel hűséges élettárs képe az utolsó évek verseiben is – hol megbocsátó gesztussal (*Szárnyas lovon aki indul*), hol rámutató számonkéréssel – „Homály, hiúság! Hiúság és homály!” (*Miutunk, egyetlen*) – többször föltűnik, de soha többé olyan felhőtlen módon, soha többé olyan vidám „megvertségben”, mint ahogyan azt a korai mottó-vers, a *Körülötted bolyongok* dalolja: „Belső zsebedbe bújva / lehetne élni szépen / dobogós boldogságban / halálig szívverésben”.